

'Oku mau fakalata'ia 'i he 'ea lelei mo e to'onga mo'ui faka'ofu'ofa 'i Kuinisilani Kaiheke, ko e ngaahi nanunga fakaenatula hangee ko e saikolone, matangi malohi mo e tafea ko e kongata'e 'amanekina ia 'a hotau 'ataakai. 'Oku ha he hisitolia
'oku 'ikai malava ke tau matatali 'a e ngaahi faingata'a 'oku 'omi 'e he 'u me'a ni.

Kumi taimi leva he taimi ni ke teuteu ki he ngaahi 'u fakatu'utamaki fakatu'upakee 'aki ha:

- Tokateu ha'o palani Fakatu'utamaki Fakatu'upakee;
- Tokateu ha'o puha 'oku mau ai 'a e ngaahi me'a ke tokoni ki he Fakatu'utamaki Fakatu'upakee,
- Tokateu ho 'api; pea mo
- Fakafanongo ki he ngaahi fakatokanga.

Ko e ngaahi fanga ki'i fatongia faingofua ko eni 'e lava ke ne tokoni'i koe ke mateuteu ki he, hao mo'ui, pea mo fakasi'isi'i 'a e nunu'a 'o e ngaahi fakatamaki fakaenatula.

Ko eni 'a e ngaahi 'u sitepu 'e fa ke tokoni atu ki hono teuteu'i 'a ho'o palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee:

1. Fakatotolo'i 'a e founga 'oku alea'i ai hono mapule'i 'a e ngaahi 'u nanunga mo e 'u to'onga fakatupu maumau 'i ho'o komiunitii.

- Ko e ha nai 'a e ngaahi 'u palopalema pe me'a 'e ala uesia ai ho komiunitii? 'Oku 'iai nai ha ngaahi 'u fakamatala fekau'aki mo ha ngaahi 'u palani ki hono mapule'i 'a e ngaahi maumau fekau'aki mo e ngaahi me'a fakatupunga palopalema ni?
 - Vakai ki he laipeli 'i ho feitu'u pea mo e kosilio fakakolo ki he fakamatala mo e ngaahi 'u palani.
 - Vakai ki ho'o kosilio fakakolo fekau'aki mo e ngaahi 'u founga fakatokanga fakakolo, founga ngaue ki he fetukutuku pea mo e ngaahi 'u halanga pau kuo 'osi fokotu'u mai ke fai ai 'a e fetukutuku.
- 'Eke fekau'aki mo e ngaahi 'u palani ki he fetukutuku mo e fakatu'utamaki fakatu'upakee 'i ho'o 'api ngaue, 'apiako, pea mo e 'u feitu'u tauhi'anga fanau iiki. Vakai'i pe 'oku nau fiema'u 'a e ngaahi 'u fakaiiki'i 'o e ngaahi 'u fika fetu'utaki 'a ho 'api 'i ha hoko ha fakatu'utamaki fakatu'upakee.
- Ko e ha ha ngaahi tokoni 'oku 'ataa atu kiate koe pea mo ho 'api 'i ha fakatu'utamaki fakatu'upakee?
 - Faka'eke'eke ki ha ngaahi 'u fika fetu'utaki 'o ha 'u kautaha tokoni ho feitu'u pea lekooti ia ki ho'o Palani Fakatu'utamaki Fakatu'upakee.
 - 'O kapau 'e fiema'u homou 'api ha tokoni he taimi 'o e fetukutuku, feinga ke ke 'ilo mei he kosilio fakakolo ko e fe 'a e ngaahi kautaha 'oku nau fai 'a e tokoni.
- Feinga ke ke anga ki he ngaahi 'u fakatokanga matangi 'oku tuku mai 'e he Potungae talamatangi (www.bom.gov.au pea mo 'enau ngaahi 'u sevesi fakatelefoni).

2. Fevahevahe'aki ha ngaahi fakataataa 'o ha me'a 'e hoko pea mo ha 'u founga te mou matatali'aki ia pea mo homou 'api.

- Fevahevahe'aki 'a e ngaahi 'u me'a fakatu'utamaki takitaha mo e ngaahi me'a e ala lava ke hoko.
- Ko e ha ha me'a te ke fai 'o ka hoko 'a e ngaahi 'u fakatamaiki fakatu'upakee takitaha?
- Te ke 'ife nai 'i he taimi 'e hoko ai ha fakatu'utamaki fakatu'upakee?
- 'E fakatefito pe 'i he fa'ahinga kalasi 'o e fakatu'utamaki fakatu'upakee, fakapapau'i 'a e founga te mou kei felongoaki ai pea mo e feitu'u te mou fetaulaki ki ai.
- 'Oku 'ilo nai 'e he taha kotoa 'a e 'u Faka'ilonga Tu'upau 'o e Ngaahi 'U Fakatokanga Fakatu'utamaki Fakatu'upakee (SEWS) pea mo e ha e me'a 'e fai 'i he taimi 'oku tuku mai ai 'a e fakatokanga ko eni? Ke to 'e ilo lahi ange fekau'aki mo e SEWS, 'a'ahi ki he www.disaster.qld.gov.au

- 'Oku 'ilo nai 'e he taha kotoa ke nau fakafanongo ki he letio fakakolo ke ma'u 'a e ngaahi 'u fakatokanga mo e 'u tala fakamuimu taha?
- 'E ngali fiema'u ke ke to e mateuteu foki ki he fetukutuku. Talanoa'i 'a e feitu'u 'e fai kiai 'a e 'alu 'o kapau 'e 'ikai malava ke ke foki ki 'api pe kuopau ke ke mavahe mei ho 'api.
- Fokotu'u atu ha ongo feitu'u 'e ua ke fai kiai 'a e fetaulaki i ha taimi 'o ha fakatu'utamaki fakatu'upakee, taha ofi pe 'i ho 'api pea mo ha taha 'i tu'a 'i ho feitu'u ka 'oku faingofua ki he taha kotoa ke a'u kiai.
- Fokotu'u ha ongo memipa 'e tokoua 'a ho'o famili pe ko ho'o maheni 'oku 'ikai ke nau nofo mo koe(taha 'i ho kolo pea taha 'i ha kolo 'e taha ange) ke na hoko ko e ongo fetu'utaki 'i he taimi 'o e fakatu'utamaki fakatu'upakee ko e 'uhii pe na'a ke fetohehekehe'aki pea mo ho'o famili. Fakapapau'i 'oku 'ilo 'e he tokotaha kotoa ho famili 'a e founga ke fetu'utaki ai ki he ongo memipa ko eni.
- Fevahevahe'aki 'a e ngaahi tu'unga fakafaito 'a e kau memipa 'a ho'o 'api. Fakakau 'a e ngaahi 'u faito'o 'oku mahu'inga pea mo e lahi 'o e me'a ke folo 'i ho'o puha tokateu ki he Fakatu'utamaki Fakatu'upakee.
- Fevahevahe'aki pe ko e ha e tokateu 'e fai ki ho'o fanga pele.

3. Lekooti 'a e ngaahi 'u fakaiiki mahu'inga 'i ho'o palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee, hangee ko e:

- 'U Fika Fakatu'utamaki Fakatu'upakee mo e 'u fika tatau pehee foki: Fo'i noa 'e tolu (000); 132 500 (SES); 'u sevesi fakametikolo; kosilio fakakolo; 'u kautaha 'uhila mo e fakahoko sevesi; 'u kautaha malu'i; ka e pehee ki he kainga mo e maheni 'i ho'o palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee.
- 'U fika telefoni to'oto'o kotoa pe, 'u fika kehe hangee ko e fika 'o e ngaue, 'apiako, kautaha tauhi longa'ifanau valevale, ngaahi maheni, 'u kaunga'api pea mo e 'u fika fetu'utaki 'a ho'o 'api 'i ha taimi 'o ha fakatu'utamaki fakatu'upakee.
- Fakaiiki 'o e ongo feitu'u fakataha'anga na'a mou 'osi fokotu'u.
- Ngaahi 'u tu'unga faka-faito'o tefito, ngaahi 'u faito'o fu'u fiema'u mo e lahi 'e ngaue'aki.
- 'U fakaiiki 'a ho'o fanga pele – fakamatala, la'ita, fika fetu'utaki 'o e toketa manu, mo e faito'o.
- Fika 'o e fale fakamafolalea 'i ho'o feitu'u (www.abc.net.au/local), Uepisaiti 'o e Potungae Talamatangi (www.bom.gov.au) mo e ngaahi 'u sevesi fakatelefoni 'o e tala matangi ki he ngaahi fakatokanga matangi ho feitu'u.

4. Fakapapau'i 'oku mateuteu 'a e tokotaha kotoa 'i ho 'api.

- Teuteu'i ha puha tokateu ki he Fakatu'utamaki Fakatu'upakee pea tuku 'i ha feitu'u malu, mo faingofua 'a e ala kiai.
- Vakai'i ma'u pe mo ako 'a ho'omou Palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee(tu'o tolu he ta'u).
- Ako'i 'a e longa'i fanau ki he taimi mo e founga ke ta ai ki he Fo'i noa 'e tolu (000) 'i ha taimi 'o ha fakatu'utamaki fakatu'upakee (ngaue'aki 'a e 112 mei he 'u telefoni to'oto'o). Toki telefoni pe ki he Fo'i noa 'e tolu (000) 'o kapau 'oku ke pehee ko e fakatu'utamaki fakatu'upakee 'e hoko ai ha uesia 'o e mo'ui, lavea lahi pe fakatu'utamaki 'aupito.
- Fakapapau'i 'oku lolotonga ma'u ha setifikeiti Uluaki Tokoni 'a kinautolu 'i ho 'api. Fakakau ha puha 'uluaki tokoni fonu mo ha puha tokateu ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee. Ko e ako ki he 'uluaki tokoni mo e ngaahi me'a ngaue 'oku fakahoko ia 'e he Sevesi ki he veeni tokoni fakatoketa 'a Kuinisilani (www.ambulance.qld.gov.au).
- Fakapapau'i 'oku 'ilo 'e he tokotaha kotoa pe 'a e founga ke fakafanongo ai ki he 'u fakatokanga.
- Fa'u ha fanga ki'i kaati 'e hao he ualeti 'a homou 'api ke nau sio ki ai 'i he taimi 'oku fakahoko ai 'a ho'omou Palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee.
- Fakapapau'i 'oku 'ilo 'e he taha kotoa 'a e feitu'u mo e founga mo e taimi ke tamate'i ai 'a e halanga 'uhila, vai mo e kasa 'o kapau 'e fai ha fetukutuku.
- Fokotu'u ki he 'aisi 'a ho'omou Palani Fakatu'utamaki Fakatu'upakee 'i he 'aisi pe ko ha palakipoe 'a ho'omou 'api, 'oatu ha ngaahi 'u tatau ki he kau memipa homou 'api, ngaahi maheni, famili, kaunga'api pea tauhi foki ha tatau 'i he puha tokateu ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee.

- Fakakaukau ke ke kau atu ki he 'u kautaha 'oku nau fakahoko 'a e Sevesi Fakatu'utamaki Fakatu'upakee fakakomiunitii (SES) ke ako ai ke to e lahiange ho'o tokoni ki ho komiunitii ke mateuteu mo matatali 'a e ngaahi fakatamaki fakaenatula (www.emergency.qld.gov.au/ses).

Manatu'i ma'u pe

Fakakau 'a e tokotaha kotoa pe 'i ho 'api 'i he mateuteu ki ha fakatamaki ko e 'uhii ke mahino'i 'a e ngaahi nunu'a mo e ngaahi me'a totonu ke fai 'a ee 'oku fiema'u 'i he taimi fakatu'utamaki fakatu'upakee.

Ko e 'iai ko ia ha'ate Palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee ko e sitepu mahu'inga ia ki hono teu'i 'a ho'o famili ke mateuteu atu, mo'ui hao mo fekuki mo e ngaahi 'u fakatu'utamaki fakatu'upakee.

'Oku fiema'u ke 'ilo kotoa 'e he 'u memipa 'o ho 'api 'a e feitu'u 'oku 'iai ho'o Palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee.

Ako mo kinautolu 'i ho 'api 'a ho'omou Palani ki he Fakatu'utamaki Fakatu'upakee faka mahina ke fakapapau'i 'oku 'ilo 'e he taha kotoa 'a e me'a ke fai ka hoko mai ha fakatu'utamaki fakatu'upakee.

Ko e tohi fakamatala polosua ko eni ko e 'oatu fakamatala pe pea 'oku fakahoko ia 'i he falala mo'oni. Ko e Potungae 'o e Komiiunitii ki he Hao, Mapule'i 'a e Fakatu'utamaki Fakatu'upakee 'a Kuinisilani mo e Sevesi Fakatu'utamaki Fakatu'upakee Fakasiteiti 'oku 'ikai ke nau mo'ua ki ha fa'ahinga taha pe ko e 'uhii ko ha mole pe maumau(kau ai mo ha ola 'o ha mole pe maumau) 'a ia 'oku ngalingali 'e uesia pe fakatupunga, 'a ee na'e meimehi hoko hangatonu pe 'ikai hangatonu, ko e 'uhii ko ha fakafalala 'a ha taha ki he ngaahi 'u fakamatala 'oku tukuatu 'i he tohi fakamatala polosua ko eni.

Ki ha to e fakamatala ki he tokateu ki ha fakatu'utamaki fakatu'upakee, 'a'ahi ki he www.disaster.qld.gov.au

Palani Fakatu'utamaki fakatu'upakee

'U fika fetu'utaki 'a kinautolu 'i 'api

Hingoa	Fika Telefoni To'oto'o	Tu'asila 'imeili

'U Feitu'u ke fai kiai 'a e fetaulaki 'o ka fai ha fetokehekehe'aki pe ko e fiema'u ke fai ha fetukutuku

Feitu'u fakataha'anga ofi mai	
Tu'asila	
Fika Telefoni	
Tu'asila 'Imeili	
Feitu'u fakataha'anga mama'o ange	
Tu'asila	
Fika Fetu'utaki Telefoni	
Tu'asila 'imeili	

'U Fika Fetu'utaki mei 'api ne 'osi fokotu'u ko e 'uhii ko ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee

Hingoa Tokotaha fetu'utaki ofi mai	
Tu'asila	
'U Fika Telefoni ngaue/'Api	
Telefoni To'oto'o	
Tu'asila 'Imeili	
Hingoa Tokotaha fetu'utaki mama'o mei he kolo	
Tu'asila	
'U fika telefoni ngaue/ 'Api	
Telefoni to'oto'o	
Tu'asila 'Imeili	

'U Ma'u'anga Sevesi tefito – founa 'oku tamate'i ai mo e feitu'u

'Uhila		
Kasa		
Vai		

'U fika telefoni mahu'inga

Polisi, Tamate afi mo e Me'alele tokoni 'a e falemahaki	000 Fo'i noa 'e tolu (112 mei he telefoni to'oto'o)
Sevesi Faka-siteiti ki he Fakatu'utamaki Fakatu'upakee	132 500
Kosilio Fakakolo	
Kautaha 'Uhila	
Toketa he kolo pe ko e toketa fakafamili	
Falemahaki	
Toketa Manu	
Kautaha Malu'i	
Kautaha tauhi long'a'i fanau	
'Apiako Lautohi Pule'anga he kolo	
Kolisi he kolo	
'Api Ngaue	
'Api Ngaue	
Sevesi Fakatelefoni 'a e Potungauae Tala matangi (http://www.bom.gov.au/voice.shtml)	
Ngaahi Maheni	
Ngaahi Maheni	
'U Kaunga'api	
'U Kaunga'api	

'U fakamatala faka-metikolo

Faito'o	Ko hai 'oku ne fiema'u ia mo e ha hono lahi?

Ko fe 'a e feitu'u 'e fai ai 'a e fakamalumu 'o kapau 'oku mau nofo pe 'i he fale? Ko fe 'a e feitu'u 'e 'iai 'a e fanga pele?

'U 'Aho ke fai ai hono ako'i 'a e Palani ki ha Fakatu'utamaki Fakatu'upakee (tu'o tolu he ta'u):

1. _____ Fika 'o e fale fakamafola lea 'i he kolo
2. _____
3. _____